

Sociotropiniai vertinimai ar asmeninės patirtys? Politinis pasitikėjimas Lietuvoje

JŪRATĖ IMBRASAITĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

Santrauka. *Demokratijos išlikimas ir efektyvus funkcionavimas priklauso nuo pasitikėjimo valdžios institucijomis, piliečių noro pripažinti demokratijos taisykles ir jų palaikymo. Parama valdžios institucijoms ir piliečių dalyvavimas valstybės valdymo procese – esminė demokratijos funkcionavimo ir stabilumo užtikrinimo sąlyga. Tarp mokslininkų dominuoja požiūris: per ilgesnį laikotarpį pasitenkinimas politinės sistemos veikimu sukuria aukšto lygio bendrąją paramą demokratijai, kuri sąlygoja demokratinį režimą išlikimą krizių laikotarpiu. Straipsnio tikslas – išsiaiškinti politinio pasitikėjimo priežastis Lietuvoje. Tyrimo metodas – reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausa, atliktos 2010 metais, duomenų analizė. Pirmoje straipsnio dalyje pateikta pasitikėjimo politinėmis institucijomis samprata. Antroje dalyje analizuojamas pasitikėjimo politinėmis institucijomis priežastys. Trečioje straipsnio dalyje atskleidžiami pasitikėjimo politinėmis institucijomis bruožai pokomunistinėse šalyse. Naudojant įvairius statistinės analizės metodus ir būdus, buvo nustatyta, kad politiniam pasitikėjimui daro įtaką pasididžiavimas Lietuvos pilietybe, procedūrinio teisingumo savivaldos institucijose vertinimas, socialinių išmokų didinimo vertinimai, dabartinės šalies ekonomikos ir šalies ekonomikos ateityje vertinimai ir pasitenkinimas gyvenimu. Nuostata, kad valdžia turi daugiau lėšų skirti socialinėms išmokoms ir nepasitenkinimas asmeniniu gyvenimu, susijusi su įsitikinimu, jog sovietiniais laikais gyventi buvo geriau negu dabar. Sociotropiniai ekonominiai vertinimai turi tiesioginį poveikį, o egocentriniai ekonominės padėties vertinimai – netiesioginį poveikį pasitikėjimui politinėmis institucijomis.*

Raktažodžiai: *politinis pasitikėjimas, sociotropiniai vertinimai, egocentriški vertinimai, procedūrinis teisingumas, pokomunizmas, demokratija.*

Keywords: *political trust, sociotropic perceptions, egocentric perceptions, procedural justice, postcommunism, democracy.*

Įvadas

Demokratijos išlikimas ir efektyvus funkcionavimas priklauso nuo piliečių noro pripažinti demokratijos taisykles ir jas palaikyti. Parama valdžios institucijoms ir piliečių dalyvavimas valstybės valdymo procese – esminė demokratijos funkcionavimo ir stabilumo užtikrinimo sąlyga. Tarp mokslininkų dominuoja požiūris: per ilgesnį laikotarpį pasitenkinimas politinės sistemos veikimu sukuria aukšto lygio bendrąją paramą demokratijai – ši parama

sąlygoja demokratiškesnių režimų išlikimą krizių laikotarpiu (Easton 1965, 1975; Inglehart 1988; Norris 2002).

Siekiant suvokti politinį pasitikėjimą naujose demokratijose, reikia iš naujo apibrėžti kultūrinės prielaidas (Inglehart ir Walzer 2003; Norris 1999). Dėl paplitusios korupcijos, valstybės pareigūnų naudojimosi savo galia ir kitos nuomonės netoleravimo naujose demokratijose nepasitenkinimas valdžios institucijų veikimu gali būti laikoma „sveika“ reakcija (Norris 1999).

Tačiau Mishleris ir Rose (1997) teigia, kad naujose demokratijose nepakankamas pasitikėjimas valdžios institucijomis pranašauja pilietinės visuomenės dezintegraciją, o perdėtas pasitikėjimas kenkia demokratijai, nes skatina politinę apatiją, budrumo ir valdžios institucijų kontrolės sumažėjimą. Naujai demokratijai reikia ne tik pasitikėjimo, bet ir aktyvių, valdžios institucijų atžvilgiu sveikai skeptiškų piliečių, kurie, esant poreikiui, gali liautis pasitikėti valdžios institucijomis ir imtis valdžios institucijų kontrolės (Mishler ir Rose 1997).

Šio straipsnio tikslas – išsiaiškinti pasitikėjimo valdžios institucijomis priežastis Lietuvoje. Politinės institucijos – tai struktūros, sudarytos iš taisyklių, vaidmenų ir veikėjų; žmonės gali pasitikėti arba nepasitikėti jomis, priklausomai nuo to, kaip supranta ir vertina jų veiklą.

Pasitikėjimo politinėmis institucijomis samprata

Dauguma autorių teigia, kad pasitikėjimas – supaprastinanti strategija, įgalinanti individus prisitaikyti prie kompleksinės socialinės aplinkos, ir iš padidėjusių galimybių gauti naudą (Earle ir Cvetkovich 1995; Sztompka 1999). Anot Szompkos (1999:25), „pasitikėjimas yra lažybos apie kitų galimus veiksmus ateityje“. Pasitikėjimą sudaro du komponentai: tikėjimas arba specifiniai lūkesčiai apie kito asmens (objekto) elgesį konkrečioje situacijoje ateityje ir asmeninis įsipareigojimas veikti (Sztompka 1999). Abstrakčiausi pasitikėjimo objektai – visos socialinės sistemos savybės, socialinė tvarka arba režimas (Sztompka 1999). Pasitikėjimas socialine tvarka arba režimu susijęs su legitimumo samprata. Remiantis Weberiu galima teigti: teisinis legitimumas siejamas su pasitikėjimu institucijomis arba procedūriniu teisingumu (Sztompka 1999).

Kai kurie autoriai nurodo, kad pasitikėjimo politinėmis institucijomis samprata demokratinėse šalyse gali būti pakeista bendrosios paramos demokratijai samprata (Kumlin 2004). Analizuodamas politinės sistemos funkcionavimą, Eastonas (1965) išskiria specifinę ir bendrąją paramą. Bendroji politinė parama susijusi su objektu arba tuo, ką tas objektas reprezentuoja, o ne tuo, ką jis atlieka ar daro, todėl susidaro palankių požiūrių arba geros valios rezervuaras, kuris padeda visuomenės nariams priimti arba toleruoti objekto veiklą, net jeigu jie nepritaria konkrečiai veiklai (Easton 1975).

Bendroji parama – nuolatinė, emocinė ar morališkai pagrįstos tapatybės forma, o specifinė parama – instrumentinė, kognityvinė ir susijusi su pasitenkinimu, kylančiu iš valdžios institucijų išeišos ir veiklos suvokimo (Easton 1975). Anot Eastono (1975), parama abstraktiems objektams, tokiems kaip bendruomenė ir režimo principai, yra bendrosios prigimties (ilgalaikė, afektyvi), o parama konkretiems politinės sistemos aspektams, tokiems kaip režimo veikimas, režimo institucijos ir pasitikėjimas politikais, – konkretaus pobūdžio (trumpalaikė, instrumentinė, kognityvi). Almondas ir Verba (1963) teigia, kad daugybė demokratinio valdymo metų palaipsniui sukuria bendrosios paramos demokratijos principams afektyvų rezervuarą. Todėl trumpalaikiai veiksniai (ekonomikos nuosmukis, nedarbas arba gerovės valstybės veikimas) veikia nebent pasitikėjimą esamais politiniais veikėjais, partijomis arba demokratinės sistemos funkcionavimu praktikoje, tačiau šis nepasitenkinimas netrukdo tapatintis su bendruomene arba remti pagrindinių demokratijos principų.

Norris (1999) išplėtė Easton bendrosios paramos sampratą – išskyrė tris paramos režimui aspektus: paramą režimo principams, režimo veiklai ir režimo institucijoms. Parama režimo principams reiškia paramą pagrindiniams demokratijos principams (žodžio laisvei, politinei lygybei). Parama režimo veiklai siejama su žmonių nuomone apie tai, kaip demokratija funkcionuoja konkrečioje šalyje. Parama režimo institucijoms siejama su požiūriu į parlamentą, vykdomąją valdžią, viešąjį sektorių ir pan. Vakarų demokratijose piliečiai kritiškai vertina faktinį demokratijos principų įgyvendinimą, bet remia demokratijos principus ir idealus (Norris 1999).

Įdomus pasitikėjimo institucijomis variantas – procedūrinis teisingumas, t. y. pasitikėjimas institucionalizuotomis praktikomis ir procedūromis, grįstas tikėjimu: jeigu praktikos ir procedūros bus atliekamos, jų rezultatas bus geriausias (Sztompka 1999). Remiantis procedūrinio teisingumo perspektyva, daroma prielaida: žmonės kreipia dėmesį į normatyvinius socialinio teisingumo lūkesčius arba jų patirtys atitinka šiuos lūkesčius (Kumlin 2004).

Pasitikėjimo politinėmis institucijomis priežastys

Valdžios institucijų veikla turi įtakos politiniam pasitikėjimui. Kumlinas (2004) teigia, kad valdžios institucijų veiklos suvokimas ir aiškinimas siejamas su normatyviniu atstovaujamosios demokratijos modeliu. Pagal šį modelį valdžios institucijos yra politinės sistemos lyderiai, retrospektyviai atsiskaitantys piliečiams (Schumpeter 1942; Held 1987). Politinis atskaitomumas dažnai nėra tobulas, nes politinė sistema dažniausiai sudaryta iš kelių lygių, kurių kiekvienas turi politinį atskaitomumą konkrečios einamosios politikos srityje. Kadangi atskaitomumo lygiai dažnai dengia vienas kitą, piliečiams sunku suprasti, kuri valdžios institucija atsakinga už netinkamus

einamosios politikos rezultatus, ir išreikšti savo nepasitenkinimą konkrečia politinių veiksmų forma.

Įvairūs tyrimai atskleidžia, kad sociotropiniai ekonominiai suvokimai turi įtaką politiniam pasitikėjimui (Rose, Mishler ir Haerpfer 1997; Kumlin 2004). Sociotropiniai suvokimai makroekonominių reiškinų (nedarbo statistika, biudžeto deficitas, infliacijos lygis) vertinimai. Priešingai, negu sociotropiniai ekonomikos suvokimai, asmeninės finansinės situacijos kaita paprastai turi mažą poveikį politinėms preferencijoms (Kumlin 2004). Asmeninė patirtis netiesiogiai daro poveikį požiūriams. Žmonės paprastai renka informaciją, vyksta kolektyvinės patirties suvokimas, kuris derinamas su asmenine patirtimi, ir šitaip formuojasi politiniai požiūriai (Kumlin 2004). Bet ryšys tarp asmeninės patirties ir sociotropinių suvokimų yra silpnas (Kumlin 2004). Mutz (1998) teigia, kad sociotropiniai ekonomikos suvokimai kyla iš žiniasklaidos. Sociotropiniai ekonomikos suvokimai yra atsakas į ekspertų pateikiamas kolektyvinės ekonominės realybės interpretacijas (Kumlin 2004). Tyler (1980) teigimu, sociotropinių suvokimų politinis poveikis priklauso nuo informacijos įsimenamumo ir informatyvumo. Kuo daugiau faktų apie tendencijas ir įvykius visuomenėje yra suvokiama ir kuo lengviau juos prisiminti, tuo daugiau šansų, kad jie turės poveikį sociotropiniams vertinimams. Piliečių ekonominiai suvokimai yra labai jautrūs nedarbo lygiui, biudžeto deficito ir infliacijos rodikliams, todėl galima teigti, kad šie rodikliai yra informatyvūs ir lengvai įsimenami (Kumlin 2004).

Politiniam pasitikėjimui daro poveikį ne tik valdžios institucijų veikla ekonominėje sferoje, bet ir kitose srityse. Remiantis Millerio (1974) „politikos atstumo hipoteze“, piliečiai lygina asmenines politines nuomones ir politikos preferencijas „tylių“ problemų atžvilgiu su faktine politika. Kuo labiau piliečių asmeninės preferencijos sutampa su einamąja politika, tuo labiau piliečiai remia politinę sistemą. Svarbų vaidmenį politinio pasitikėjimo lygiui turi žiniasklaida. Teigiama, kad negatyvus, dramatiškas ir kritiškas straipsnių bei informacijos apie politikus ir valdžios institucijas tonas kenkia politiniam pasitikėjimui (Kumlin 2004).

Politiniam pasitikėjimui daro poveikį socioekonominio statuso veiksniai, t. y. išsimokslinimas, profesija, pajamos, amžius, sektorius (Conway, 1991; Parry, Moyser ir Day, 1992; Rosenstone ir Hansen, 1993; Verba, Schlozman ir Brady 1995, Kumlin 2004, Ramonaitė 2006, 2007; Žiliukaitė 2006a). Politinio dalyvavimo studijos nurodo: valdžios institucijomis pasitikintys ir politiškai aktyvūs individai nuo politiškai neaktyvių skiriasi savo socioekonominėmis charakteristikomis, kitaip tariant, aktyvesni yra gaunantys didesnes pajamas, labiau išsilavinę ir prestižiškesnių profesijų atstovai, turintys didesnę politinio efektyvumo jausmą bei labiau besidomintys politika (Verba, Schlozman ir Brady 1995). Nors individo socialinis statusas pats savaime nėra politinio pasitikėjimo priežastis, socioekonominis modelis iš dalies paaiškina individų pasitikėjimo valdžios institucijomis tendencijas (Achen 1992, 198).

Socioekonominis statusas gali būti susijęs su subjektyviais asmeniniais pasitenkinimo gyvenimu vertinimais, kurie yra susiję su politiniu pasitikėjimu (Kornberg ir Clarke 1992).

Hansenas ir Ronsenstone (1993) teigimu, išsilavinimas, gyvenimo patirtis, socialinis išitraukimas darbo vietoje ir į savanoriškas organizacijas skatina pasitikėjimą valdžios institucijomis, nes tai susiję su žiniomis, įgūdžiais ir politiškai tinkamais socialiniais tinklais (Hansen ir Rosenstone 1993). Be to, išsilavinimas yra susijęs su kognityvinių įgūdžių, skatinančių politinį pasitikėjimą, įgijimu (Barnes 1998). Išsilavinimas siejamas su analitiniais įgūdžiais, kurie padeda suprasti kompleksinius įvykius ir problemas bei ryšius tarp jų. Labiau išsilavinę asmenys paprastai geriau supranta, kaip veikia politinė sistema, ir turi daugiau informacijos apie valdžios institucijų veiksmų pasekmes savo gyvenimui (Jackson 1995). Asmenys, turintys aukštąjį išsilavinimą, labiau linkę turėti savo nuomonę įvairiais klausimais. Išsilavinę asmenys turi stipresnę pilietinės pareigos jausmą ir šalininko tapatybę, jaučiasi politiškai efektyvesni ir labiau rūpinasi politinių veiksmų rezultatais (Jackson 1995). Be to, labiau išsimokslinę žmonės paprastai gyvena tokioje aplinkoje, iš kurios kyla spaudimas domėtis politika.

Sztompka (1999) teigia, kad egzistuoja priežastinis ryšys tarp pasitikėjimo valdžios institucijomis ir pasitikėjimo savimi, kuris laikomas svarbiu resursu, įgalinančiu rizikuoti ir pasitikėti kitais. Pasitikėjimas savimi siejamas su atvirumu, optimizmu, užuojauta ir atsipalaidavusiu požiūriu, kuris pavirsta didesniu pasitikėjimu kitais žmonėmis ir institucijomis. Individai, turintys daugiau resursų (išsilavinimą, pajamų, profesinės padėties prestižą), yra labiau linkę rizikuoti. Mažai resursų turintys individai labiau nepasitiki savimi, nes kiekvienas „lažybų“ sulaužymas gali būti didesnių problemų priežastis.

Postmaterializmas turi teigiamą poveikį pilietinei kompetencijai ir pasitikėjimui valdžios institucijomis (Inglehart 1977, 1990). Postmaterialistai, gyvenantys dominuojančiai materialistinėje aplinkoje ir susiduriantys su politinėmis institucijomis ir lyderiais, visų pirma siekiančiais materialistinių tikslų, yra labiau linkę nepasitikėti, negu materialistai ar žmonės, turintys mišrių prioritetų (Inglehart 1977, 1997). Tačiau postmaterialistai jaučiasi politiškai kompetentesni, labiau besidomintys politiniais reikalais, galvoja apie politiką kaip apie svarbią socialinio gyvenimo sritį. Išsivysčiusių industrinių visuomenių gyventojai pabrėžia ne materialius, bet išsivadavimo tikslus, šiose visuomenėse vyksta perėjimas nuo tradicijos, pagarbos autoritetui ir materialios gerovės prie savirealizacijos, savarankiškumo, emancipacijos (Inglehart 1977, 1997). Šie nauji prioritetai reiškia, kad žmonės daugiau nepriima politinių autoritetų nekvestionuodami ir neapsiriboja vien balsavimu arba konvencinėmis politinio dalyvavimo formomis. Pastebimas didėjantis piliečių domėjimasis politika ir didesnis išitraukimas į politiką apskritai (Kaase ir Marsh 1979).

Pasitikėjimas politinėmis institucijomis pokomunistinėse šalyse

Modernizacijos teorija teigia, kad technologinė ir ekonominė kaita yra susijusi su nuoseklia politikos ir kultūros kaita (Inglehart 1997). Modernizacijos procesas pokomunistinėse šalyse įneša indėlį į demokratiškas vertybių priėmimą ir demokratinės tvarkos konsolidavimą (Gibson, Duch ir Tedin 1992). Ekonominės reformos gali sustiprinti paramos demokratijai perspektyvas, nes gali užtikrinti ekonominį augimą. Vykstant ekonominėms reformoms, formuojasi laiminčių iš ekonominių reformų tapatybė, jų galimybės susiorganizuoti ir kurti koalicijas restruktūrizacijos procesui palaikyti ir kartu demokratijos praktikoms sustiprinti (Jensen 2003; Paczynska 2005). Besiplečiantis privatus sektorius, išsilavinimo galimybės ir gyvenimo lygio standarto augimas palaiko demokratizacijos procesą ir demokratijos gyvybingumą (Paczynska 2005).

Kita vertus, nors daugelyje pokomunistinių šalių ekonomika vystėsi greitai, transformacija iš planinės ekonomikos į rinkos ekonomiką sąlygojo socialinės nelygybės ir skurdo lygio didėjimą (Paczynska 2005; Jensen 2003). Demokratinėms valdžios institucijoms pradėjus vykdyti ekonominę restruktūrizaciją pokomunistinėse šalyse, demokratiškai išrinktos valdžios institucijos buvo priverstos uždėti reformų išlaidas ant rinkėjų pečių (Norkus 2008). Charakteringa kapitalizmo, atsiradusio po komunizmo, savybė – paralelinis ankstesnių praktikų (rinkos taisyklės nėra universalios, bet siekiama išlaikyti konkrečių rinkos veikėjų privilegijuotą poziciją, ir tarpusavio ryšiai pakeičia dažnai neegzistuojančią institucinę rinkos struktūrą) ir brandaus organizuoto kapitalizmo praktikų egzistavimas (Norkus 2008; Staniszki 1992).

Pokomunistinių šalių piliečiai rėmė demokratiją, bet demokratija, visų pirma, buvo suprantama kaip ekonominė gerovė (Simon 1998). Mishlerio ir Rose (1996) teigimu, pokomunistinėse šalyse permainingas entuziazmas ir masinė parama politinėms ir ekonominėms reformoms sumažėjo, kai tapo akivaizdi žiauri ekonominės restruktūrizacijos realybė. Dauguma autorių (Greskovits 1998; Finkel, Humphries ir Opp 2001) nurodo, kad egzistuoja stiprios koreliacijos tarp pasitenkinimo demokratija ir ekonominio augimo, t. y., kuo didesnis ekonominis augimas, tuo didesnis pasitenkinimas demokratija. Kadangi ekonominiai vertinimai susiję su demokratijos stabilumu, galima daryti prielaidą: politinio dalyvavimo lygis iš dalies priklauso nuo šių ekonominių vertinimų prigimties.

Dauguma studijų atskleidžia, kad šalies ekonomikos augimo perspektyvų vertinimus veikia asmeninių materialinių sąlygų vertinimai. Kitaip tariant, nuolatinis nepasitenkinimas ekonominėmis reformomis, siejamas su faktine ekonominio restruktūravimo patirtimi, gyvenimo lygio standarto sumažėjimas, nedarbo, socialinės nelygybės didėjimas turi labai didelę įtaką demokratijos

palaikymui (Paczynska 2005). Neigiamos tuo pačiu metu vykstančio ekonominio ir politinio restruktūravimo pasekmės gali pakenkti rinkėjų paramai (Harper 2000). Sumažėjęs pragyvenimo standartas kartu su neišsipildžiusiais lūkesčiais gali sąlygoti anksčiau optimistiškai nusiteikusių piliečių posūkį nuo dalyvavimo politinėje veikloje asmeninių socialinių ir ekonominių problemų sprendimo link (Harper 2000).

Autoritarinės sistemos ideologijų ir idėjų poveikis pokomunistinėse šalyse išliko net ir nustojus egzistuoti totalitarinei sistemai (Sztompka 1996; Simon 1998). Demokratijos ir gero piliečio įvaizdis kuriamas remiantis komunistinės sistemos laikotarpiu įgyta patirtimi (Simon 1998). Seną sistemą palaikantys mąstymo elementai išliko žlugus komunistinei sistemai ir pakitus legitimuojančiai ideologijai (Simon 1998). Komunistinę sistemą legitimuojančios ideologijos prisiminimai ir jos politinės praktikos poveikis daro esminį poveikį piliečių lūkesčiams naujo režimo sąlygomis, nepaisant to, ar demokratinis režimas palaikomas, ar ne. „Praeities tęstinumas“ kolektyvinėje pokomunistinių piliečių praeityje – vienas iš didžiausių iššūkių naujoms demokratijoms (Sztompka 1996; Simon 1998). Daugelio autorių (Simon 1998; Valionis 2001) nuomone, viena iš demokratijos efektyvumo manifestacijų – piliečių pojūtis, kad jie turi poveikį sprendimams, t. y., kad jie gali veikti prieš autoritetų sprendimus, pažeidžiančius jų interesus. Daugumai piliečių demokratija turi reliatyviai neigiamą turinį, nes „demokratija visų pirmiausia buvo geresnio socioekonominio gyvenimo pažadas“ (Simon 1998, 89–90). Piliečių lūkesčiai nėra naujos sistemos produktai, o išlikimo patirtis, paveldėta iš autoritarinės sistemos. „Reflektyvus santykis“ su praeitimi turi dvejopą poveikį: sukelia nusivylimą demokratija ir laipsniškai pagražina autoritarinę sistemą (Simon 1998). Naujose demokratijose ryškus konfliktas tarp pilietinės visuomenės stiprinimo ir valstybės vaidmens suvokimo, t. y. dalis visuomenės suvokia demokratiją kaip teises, įgyjamas iš apačios, o kita dalis – kaip teises iš viršaus (Simon 1998; Žiliukaitė 2006). Paternalistinis valdžios institucijų vaidmens suvokimas sustiprina etatizmą ir autoritarizmą. Tyrimai atskleidžia, kad piliečių grupės, suvokiančios demokratiją kaip vertybinę kategoriją, dažniausiai palaiko atstumą nuo politikos (Simon 1998): „Iškyla vaizdas visuomenės, trokštančios sutarimo ir besitikinčios ramybės ir taikos, kurioje nėra nė pėdsako agresyvumo ir smurto tiek religijoje, tiek ir kasdiniame gyvenime (Simon 1998, 96).

Socialinė kaita suderinama su pasitikėjimu, bet tik tada, kai vyksta laipsniškai, reguliariai, yra nuspėjama, lėta ir pastovios krypties (Sztompka 1999). Staigi ir radikali kaita sugriauna socialinę tvarką (Sztompka 1999). Kasdienis gyvenimas prarado savo pagrindą ir pastovumą. Ankstesni papročiai, rutinos ir įprasti elgesio būdai tampa netinkami, todėl kyla nesaugumo ir sunkumo jausmai (Sztompka 1999).

Tyrimo metodologija

Straipsnyje atlikta tyrimo „Valdžios institucijų suvokimas ir politiniai veiksmai Lietuvoje 2010 m.: parama demokratijai ar masinis protestas?“, kurį finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. SIN-12/2010), duomenų analizė. Reprezentatyvią Lietuvos gyventojų apklausą atliko Socialinių tyrimų centras 2010 m. lapkričio mėn. 27 d. – gruodžio mėn. 14 d.

Respondentai tyrimui buvo atrinkti naudojant daugiapakopę atsitiktinę atranką. Apklausos imties reprezentatyvumo svoriai apskaičiuoti pagal 2010 m. Statistikos departamento duomenis, kad atitiktų pasiskirstymus pagal lytį, amžių ir regioną. Pirmame etape buvo atliekamas geografinis atrankos paskirstymas. Geografiškai atrankos proporcijos atitinka bendras gyventojų proporcijas atskiruose regionuose. Antrame etape iš LR Statistikos departamento Gyventojų registro duomenų bazės atsitiktiniu būdu atrinkti pirminiai atrankos punktai, t. y. adresai, nuo kurių pradėtas atrankos maršrutas. Buvo išsikirta 118 pradinio atrankos punktų 10 apskričių (Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių, Tauragės, Telšių, Utenos ir Vilniaus), paskui atrinkti namų ūkiai, kuriuose buvo apklausama. Atranka atlikta naudojant maršrutinės atrankos metodą t. y. einant nuo pradinio atrankos punkto, aplankytas kas antras miesto arba vietovės butas. Tolesniame etape, naudojantis „jaučiausio vyro“ taisykle, buvo atrinkamas konkretus respondentas, kurio prašyta dalyvauti apklausoje. Respondentai tyrimui buvo atrinkti naudojant daugiapakopę atsitiktinę atranką. Iš viso apklausoje dalyvavo 1046 respondentai, kurių amžius – 18 metų ir vyresni. Anketinė apklausa vykdyta atliekant tiesioginį interviu žodžiu, CAPI metodu (su kompiuteriu), todėl respondentui tinkamą atsakymą pažymėdavo duomenų rinkėjas. Standartizuotas klausimynas respondentams pateiktas lietuvių kalba. Telefoninio tikrinimo metu patikrinta 20 % visų interviu.

Pasitikėjimas valdžios institucijomis ir politiniai veiksmai Lietuvoje: rezultatai ir diskusija

Duomenų analizės rezultatai patvirtino, kad egzistuoja statistiškai reikšmingas ryšys tarp pajamų ($df=4$, $F=5,43$, $p=0,00$), išsilavinimo ($df=4$, $F=5,43$, $p<0,01$), sektoriaus ($df=2$, $F=5,43$, $p<0,01$) ir politinio pasitikėjimo indeksu¹, bet statistiškai reikšmingas ryšys tarp amžiaus, profesijos ir politinio pasitikėjimo indekso neegzistuoja. Gaunantys daugiau pajamų, turintys aukštąjį išsilavinimą ir dirbantys valstybiniame sektoriuje asmenys labiau pasitiki politinėmis institucijomis. Tokie individai turi daugiau resursų, taigi ir pasitikėjimo savimi, todėl labiau linkę rizikuoti ir pasitikėti kitais. Pasitikėjimas

¹ Politinio pasitikėjimo indeksas sudarytas susumavus pasitikėjimą Prezidentu, vyriausybe, Seimu, politinėmis partijomis ir savivaldybėmis.

savimi siejamas su atvirumu, optimizmu ir atsipalaidavusiu požiūriu, kuris pavirsta didesniu pasitikėjimu politinėmis institucijomis. Žemesnio išsilavinimo respondentai turi mažiau profesinių galimybių rinkos ekonomikoje, nes mažesnis išsimokslinimas suteikia mažiau lankstumo ir galimybių keisti profesinius pasirinkimus, t. y. turintys mažiau resursų labiau nepasitiki savimi, nes kiekvienas „lažybų“ sulaužymas gali turėti sunkesnių pasekmių jų gerovei.

Nors politinio pasitikėjimo indeksas nekoreliavo su kintamaisiais, įvardijančiais būtinus arba nebūtinus demokratijos bruožus, analizuojant pasitikėjimą kiekviena institucija atskirai (Prezidentu, Vyriausybe, Seimu, politinėmis partijomis ir savivaldybe) buvo nustatyti statistiškai reikšmingi ryšiai tarp teiginio „Būtiną demokratijos bruožą yra stipri ir auganti ekonomika šalyje“ ir pasitikėjimo Vyriausybe (Cramer's $V=.165$, $p<0,01$) bei Seimu (Cramer's $V=.149$, $p<0,05$). Be to, nustatytas beveik statistiškai reikšmingas ryšys tarp teiginio „Būtiną demokratijos bruožą yra nedideli skirtumai tarp turtingų ir neturtingų“ ir pasitikėjimo Vyriausybe (Cramer's $V=.144$, $p=0,57$) bei teiginio „Būtiną demokratijos bruožą yra griežtos bausmės nusikaltėliams“ (Cramer's $V=.142$, $p=0,053$) ir pasitikėjimo Seimu.

Analizuojant teisingus teiginius apie būtinus demokratijos bruožus, nustatytas statistiškai reikšmingas ryšys tarp teiginio „Būtiną demokratijos bruožą yra žmonių galimybė inicijuoti referendumus, kad pakeistų įstatymus“ ir pasitikėjimo Vyriausybe (Cramer's $V=.166$, $p<0,01$), bet statistiškai reikšmingas ryšys tarp teiginio „Būtiną demokratijos bruožą yra nedideli skirtumai tarp turtingų ir neturtingų“ ir pasitikėjimo Seimu neegzistuoja.

Įdomu tai, kad 85,4 % respondentų nurodė, jog būtiną demokratijos bruožą – žmonių laisvių apsauga nuo valdžios savivalės, 81,2 % respondentų būtiną demokratijos bruožą – laisvi rinkimai. Kita vertus, 65,8 % respondentų teigimu, būtiną demokratijos bruožą – nedideli skirtumai tarp turtingų ir neturtingų, 78,5 % – griežtos bausmės nusikaltėliams, 85,4 % – stipri ir auganti šalies ekonomika.

Apibendrinant respondentų nuostatas būtinų demokratijos bruožų atžvilgiu, galima teigti: Lietuvos piliečių demokratijos samprata glaudžiai susijusi su ekonominiais vertinimais ir tai turi įtaką pasitikėjimui Vyriausybe ir Seimu.

Duomenų analizės rezultatai patvirtino, kad egzistuoja statistiškai reikšmingas ryšys tarp politinio pasitikėjimo indekso ir dabartinės šalies ekonomikos vertinimo ($df=43$, $F=9,3$, $p=0,00$), šalies ekonomikos ateityje vertinimo ($df=42$, $F=9,02$, $p=0,00$), šeimos ūkio dabartinės ekonominės situacijos ($df=43$, $F=2,5$, $p=0,00$), šeimos ūkio ekonominės situacijos ateityje ($df=42$, $F=1,9$, $p=0,00$).

Statistiškai reikšmingas ryšys tarp vertybių ir politinio pasitikėjimo indekso neegzistuoja. Bet analizuojant pasitikėjimą kiekviena institucija atskirai, nustatyti teigiami statistiškai reikšmingi ryšiai tarp rūpinimosi kitų gerove ($df=10$, $F=2,3$, $p<0,05$) ir pasitikėjimo Prezidentu, kūrybingumo ($df=10$,

F=2,2, $p<0,05$), rūpinimosi kitų gerove (df=10, F=1,9, $p<0,05$) ir pasitikėjimo Vyriausybe, hedonizmo (df=10, F=3,1 $p<0,01$) ir pasitikėjimo Seimu, kūrybingumo (df=9, F=4,0, $p<0,01$), noro padėti kitiems (df=9, F=1,8, $p<0,05$), rūpinimosi gamtos apsauga (df=9, F=2,1, $p<0,05$) ir pasitikėjimo politinėmis partijomis, saugumo (df=10, F=2,1, $p<0,05$), konformizmo (df= 10, F=2,7, $p<0,01$) ir pasitikėjimo savivaldybėmis. Egzistuoja neigiamas statistiškai reikšmingas ryšys tarp noro būti turtingam (df=9, F=2,0, $p<0,05$) ir pasitikėjimo politinėmis partijomis, t. y. kuo labiau respondentai nori būti turtingi, tuo mažiau pasitiki politinėmis partijomis.

1 lentelėje pateikti linijinės regresijos rezultatai atskleidžia, kad statistiškai reikšmingą įtaką pasitikėjimui politinėmis institucijomis turi pasididžiavimas Lietuvos pilietybe, procedūrinio teisingumo savivaldybėse vertinimai, socialinių išmokų didinimo vertinimai, šalies dabartinės ekonomikos ir šalies ekonomikos ateityje vertinimai, pasitenkinimas asmeniu gyvenimu. Gautas modelis paaiškina 47 % (R kvadratas = 0,47) politinio pasitikėjimo sklaidos. Didžiausią įtaką politiniam pasitikėjimui, kai kiti kintamieji yra kontroliuojami, turi šalies ekonomikos dabar vertinimai (B=0,30, $p=0,00$), pasididžiavimas Lietuvos pilietybe (B=0,24, $p=0,00$) ir šalies ekonomikos ateityje vertinimai (B=0,24, $p=0,00$). Pasididžiavimas Lietuvos pilietybe gali būti siejamas su Eastono bendrąja parama bendruomenei, kuri yra afektyvi ir mažai veikiama grynai trumpalaikių einamosios politikos priemonių.

1 LENTELĖ. POLITINIO PASITIKĖJIMO PRIEŽASTYS – LINIJINĖS REGESIJOS MODELIS I

	B	Standartinė paklaida	Exp (B)
Konstanta	1,57	1,24	
Pasididžiavimas, kad esu Lietuvos pilietis (didžiuojus=1)	4,7***	.99	.24
Savivaldybės tarnautojai kai kuriems žmonėms teikia privilegijų (0–10)	.39*	.19	.10
Valdžia turi skirti daugiau lėšų socialinėms išmokoms (0–10)	.45*	.19	.11
Šalies dabartinė ekonomika (0–10)	1,32***	.33	.30
Šalies ekonomika po 5 metų (0–10)	.80**	.28	.21
Pasitenkinimas savo gyvenimu (0–10)	0.43*	.15	.11

Pastaba: N=471; R kvadratas = 0,500; *** $p=0,000$; ** $p<0,01$; * $p<0,05$

Šalies ekonomikos ateityje vertinimai statistiškai reikšmingai susiję su šeimos namų ūkio ekonominės situacijos ateityje vertinimais. Linijinės regresijos modelyje, naudojant *Stepwise* metodą, iš modelio šalies ekonomikos ateityje išėmus vertinimus, jų vietoje atsirado šeimos namų ūkio ekonominės situacijos ateityje vertinimai. Kita vertus, egzistuoja statistiškai reikšmingas ryšys tarp politinio pasitikėjimo indekso ir dabartinės šeimos namų ūkio ekonominės

padėties vertinimo ($df=2$, $F=15,43$, $p=0,00$) ir šeimos namų ūkio ekonominės padėties ateityje ($df=2$, $F=16,89$, $p=0,00$).

Regresijos modelis patvirtina Sztompkos (1999) teiginį, kad sistemini pasitikėjimas institucijomis iš dalies yra susijęs su legitimumo samprata. Remiantis Weberiu galima teigti, kad teisinis legitimumas siejamas su pasitikėjimu institucijomis arba specialia jo forma (procedūrinio teisingumu). Procedūrinio teisingumo vertinimai savivaldos institucijose ($B=0,10$, $p<0,05$) turi įtaką politinio pasitikėjimo indeksui.

Kai kiti kintamieji yra kontroliuojami, nuostata, kad valdžia turėtų didinti mokesčius ir skirti daugiau lėšų socialinėms išmokoms, statistiškai reikšmingai ($B=0,11$, $p<0,05$) koreliuoja su politinio pasitikėjimo indeksu. Galima teigti, kad dalis Lietuvos piliečių linkę laukti paramos iš valdžios institucijų arba, kitaip tariant, valdžios institucijų vaidmenį suvokia paternalistiškai.

Nors egzistuoja statistiškai reikšmingi ryšiai tarp kitų socioekonominių kintamųjų (išsimokslinimo, pajamų, sektoriaus), vertybių ir politinio pasitikėjimo, bet, remiantis linijinės regresijos rezultatais, galima teigti: išsilavinimas, pajamos, sektorius bei vertybės yra tarpiniai kintamieji, turintys ryšį su piliečių nuostatomis, t. y. pasididžiavimu Lietuvos pilietybe, procedūrinio teisingumo savivaldybėse vertinimu, socialinių išmokų didinimo vertinimu, šalies dabartinės ekonomikos ir šalies ekonomikos ateityje vertinimu bei pasitenkinimu gyvenimu.

Siekiant paaiškinti pasitenkinimo gyvenimu poveikį politiniam pasitikėjimui, pagal *Stepwise* metodą buvo sukonstruotas antras linijinės regresijos modelis (žr. 2 lentelę). 2 lentelėje pateikti linijinės regresijos rezultatai atskleidžia, kad statistiškai reikšmingą įtaką pasitikėjimui politinėmis institucijomis turi pasididžiavimas Lietuvos pilietybe, procedūrinio teisingumo savivaldybėse vertinimas, socialinių išmokų didinimo vertinimas, dabartinės šalies ekonomikos ir šalies ekonomikos ateityje vertinimas ir nuostata, kad sovietiniais laikais gyventi Lietuvoje buvo geriau nei dabar. Kai kiti

2 LENTELĖ. POLITINIO PASITIKĖJIMO PRIEŽASTYS – LINIJINĖS REGRESIJOS MODELIS II

	B	Standartinė paklaida	Exp (B)
Konstanta	3,58	.92	
Pasididžiavimas, kad esu Lietuvos pilietis (didžiuojuosi=1)	4,2***	.73	.24
Savivaldybės tarnautojai kai kuriems žmonėms teikia privilegijų (0–10)	.40**	.12	.14
Šalies dabartinė ekonomika (0–10)	1,05***	.23	.24
Šalies ekonomika po 5 metų (0–10)	.82***	.20	.23
Ar sutinkate su teiginiu, kad sovietiniais laikais buvo geriau gyventi nei dabar (0–10)	1,04**	.12	.15

Pastaba: N=471; R kvadratas = 0,500; *** p=0.000; **p<0,01; *p<0,05

kintamieji yra kontroliuojami, didžiausią poveikį politiniam pasitikėjimui turi dabartinės šalies ekonomikos vertinimas ($B=0,24$, $p=0,00$), pasididžiavimas Lietuvos pilietybe ($B=0,24$, $p=0,00$) ir šalies ekonomikos ateityje vertinimas ($B=0,23$, $p=0,00$). Gautas linijinės regresijos modelis paaiškina 43 % (R kvadratas = 0,43) politinio pasitikėjimo sklaidos, todėl, palyginti su pirmu modeliu (žr. 1 lentelę), galima teigti: nuostata, kad sovietiniais laikais gyventi buvo geriau negu dabar, stipriai susijusi su nuostata, kad valdžia turi daugiau lėšų skirti socialinėms išmokoms ir nepasitenkinimu asmeniniu gyvenimu.

Apibendrinant galima teigti: sociotropiniai ekonominiai vertinimai (dabartinės šalies ekonominės padėties ir šalies ekonominės padėties ateityje vertinimai) ir pasididžiavimas Lietuvos pilietybe didžiausią poveikį daro politiniam pasitikėjimui. Galima daryti prielaidą, kad sociotropiniai ekonomikos suvokimai yra atsakas į kolektyvines ekonominės realybės interpretacijas žiniasklaidoje. Kadangi piliečiai ypač jautrūs ir lengvai įsima informaciją apie nedarbo lygio augimą, socialinių išmokų mažinimą ir mokesčių didinimą, ekonominės krizės laikotarpiu žiniasklaidoje pateiktos politinio elito ir ekspertų interpretacijos turėjo poveikį sociotropiniams ekonomikos vertinimams ir pasitikėjimui valdžios institucijomis. 53,1 % piliečių sutinka su teiginiu, kad „Sovietiniais laikais buvo gyventi geriau, negu dabar“, ir tik 17,9 % nesutinka su šiuo teiginiu.

Išvados

Duomenų analizės rezultatai patvirtino: egzistuoja statistiškai reikšmingas ryšys tarp pajamų, išsilavinimo, sektoriaus ir politinio pasitikėjimo indekso. Gaunantys daugiau pajamų, turintys aukštąjį išsilavinimą ir dirbantys valstybiniame sektoriuje asmenys labiau pasitiki politinėmis institucijomis. Jie turi daugiau resursų, taigi ir pasitikėjimo savimi, todėl labiau linkę rizikuoti ir pasitikėti kitais. Pasitikėjimas savimi siejamas su atvirumu, optimizmu ir atsipalaidavusiu požiūriu, kuris pavirsta didesniu politiniu pasitikėjimu. Mažiau resursų turintys piliečiai labiau nepasitiki, nes kiekvienas „lažybų“ sulaužymas gali turėti sunkių pasekmių.

Lietuvos piliečių demokratijos ir būtinų jos bruožų sampratos glaudžiai susijusios su šalies ekonomikos vertinimais ir turi įtaką pasitikėjimui Vyriausybe ir Seimu. Pasitikėjimas politinėmis institucijomis netiesiogiai susijęs su šeimos namų ūkio ekonominės padėties vertinimais.

Pasididžiavimas Lietuvos pilietybe, procedūrinio teisingumo savivaldybėse vertinimas, socialinių išmokų didinimo vertinimas, šalies dabartinės ekonomikos ir šalies ekonomikos ateityje vertinimas, pasitenkinimas asmeniniu gyvenimu turi statistiškai reikšmingą įtaką pasitikėjimui politinėmis institucijomis. Didžiausią įtaką politiniam pasitikėjimui, kai kiti kintamieji yra

kontroliuojami, turi dabartinės šalies ekonomikos vertinimas, pasididžiavimas Lietuvos pilietybe ir šalies ekonomikos ateityje vertinimas. Pasididžiavimas Lietuvos pilietybe gali būti siejamas su Easton bendrąja parama bendruomenei, kuri yra afektyvi ir mažai veikiama grynai trumpalaikių einamosios politikos priemonių. Kita vertus, galima teigti, kad dalis Lietuvos piliečių linkę laukti paramos iš valdžios institucijų arba, kitaip tariant, valdžios institucijų vaidmenį suvokia paternalistiškai.

Nors egzistuoja statistiškai reikšmingi ryšiai tarp kitų socioekonominių kintamųjų (išsilavinimo, pajamų, sektoriaus), vertybių ir politinio pasitikėjimo, remiantis linijinės regresijos rezultatais galima teigti, kad išsimokslinimas, pajamos, sektorius ir vertybės yra tarpiniai kintamieji, turintys ryšį su piliečių nuostatomis, t. y. pasididžiavimu Lietuvos pilietybe, procedūrinio teisingumo savivaldybėse vertinimu, socialinių išmokų didinimo vertinimu, šalies dabartinės ekonomikos ir šalies ekonomikos ateityje vertinimu bei pasitenkinimu gyvenimu.

Apibendrinant galima teigti: sociotropiniai (dabartinės šalies ekonominės padėties ir šalies ekonominės padėties ateityje) ekonominiai vertinimai ir pasididžiavimas Lietuvos pilietybe daro didžiausią poveikį politiniam pasitikėjimui. Galima daryti prielaidą, kad sociotropiniai ekonomikos suvokimai yra atsakas į kolektyvines ekonominės realybės interpretacijas žiniasklaidoje. Kadangi piliečiai ypač jautrūs ir lengvai įsima informaciją apie nedarbo lygį, socialinių išmokų mažinimą ir mokesčių didinimą, galima daryti prielaidą, kad ekonominės krizės laikotarpiu žiniasklaidoje pateiktos politinio elito ir ekspertų interpretacijos turėjo poveikį sociotropiniams ekonomikos vertinimams ir pasitikėjimui valdžios institucijomis. Sociotropiniai ekonominiai vertinimai turi tiesioginį, o egocentriniai ekonominiai vertinimai turi netiesioginį poveikį pasitikėjimui valdžios institucijomis.

5 PRIEDAS. POLITINIO PASITIKĖJIMO PRIEŽASTYS – III LINIJINĖS REGRESIJOS MODELIS

	B	Standartinė paklaida	Exp (B)
Konstanta	1,57	1,21	
Pasididžiavimas, kad esu Lietuvos pilietis (didžiuojuosi=1)	2,7***	.97	.22
Savivaldybės tarnautojai kai kuriems žmonėms teikia privilegijų (0–10)	.79*	.19	.10
Valdžia turi skirti daugiau lėšų socialinėms išmokoms (0–10)	.43*	.16	.10
Šalies dabartinė ekonomika (0–10)	1,22***	.23	.32
Šeimos namų ūkio ekonominė padėtis po 5 metų (0–10)	.78**	.28	.18

Pastaba: N=471; R kvadratas = 0,423; *** p=0.000; **p<0,01; *p<0,05

Literatūra

- Achen, Ch. A. 1992. "Social Psychology, Demographic Variables and Linear Regression: Breaking the Iron Triangle in Votine Research." *Political Behavior* 14 (3): 195–211.
- Almond, G. A., Verba, S. 1963. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton: Princeton University Press.
- Anderson, Ch. J. 1996. "Political Action and Social Integration." *American Politics Quarterly* 24 (1): 105–124.
- Campbell, A., Converse, P. E., Miller, W. E. & Stokes, D. E. 1960. *The American Voter*. New York, NY: John Wiley & Sons.
- Conway, M. 1991. *Political Participation in the United States*. Washington, D.C.: Congressional Quarterly Press.
- Earle, S., Cvetkovich, A. 1995. *Social Trust: Towards a Cosmopolitan Society*. New York: Praeger.
- Easton, D. 1965. *A Systems Analysis of Political Life*. New York: Wiley.
- . 1975. "A Re-Assessment of the Concept of Political Support." *British Journal of Political Science* 5: 435–457.
- Finkel, St. E., Humphries, St., & K. D. Opp. 2001. "Socialist Values and the Development of Democratic Support in the Former East Germany." *International Political Science Review* 22 (4): 339361.
- Gibson, J. L., Duch, R. M., Tedin, K. L. 1992. "Democratic Values and the Transformation of the Soviet Union." *The Journal of Politics* 54 (2): 330–371.
- Greskovits, B. 1998. *The Political Economy of Protest and Patience: East European and Latin American Transformations Compared*. Budapest: Central European University Press.
- Harper, M. A. G. 2000. "Economic Voting in Postcommunist Eastern Europe." *Comparative Political Studies* 33 (9): 1191–1227.
- Inglehart, R. 1988. "The Renaissance of Political Culture." *American Political Science Review* 82 (4): 1203–1230.
- . 1997. *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, R., Welzel, Ch. 2005. *Modernization, Cultural Change and Democracy. The Human Development Sequence*. Cambridge: Cambridge University press.
- Jensen, N. M. 2003. "Rational Citizens Against Reform: Poverty and Economic Reform in Transition Economies." *Comparative Political Studies* 36: 1092–1111.
- Kaase, M., Marsh, A. 1979. "Political Action. A Theoretical Perspective." In *Political Action: Mass Participation in Five Western Democracies*, eds. S. H. Barnes, M. Kaase, K. L. Allerbeck et al., 27–56. London: SAGE Publications.
- Kornberg, A., Clarke, H. D. 1992. *Citizens and Community. Political Support in a Representative Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kumlin, S. 2004. *The Personal and the Political: How Personal Welfare State Experiences Affect Political Trust and Ideology*. Palgrave Macmillan.

- Miller, A. 1974. "Political Issues and Trust in Government: 1964–1970." *American Political Science Review* 68: 951–972.
- Mishler, W., Rose, R. 1997. "Trust, Distrust and Skepticism: Popular Evaluations of Civil and Political Institutions in Post-Communist Societies." *The Journal of Politics* 59 (2): 418–451.
- Mutz, D. C. 1998. *Impersonal Influence. How Perceptions of Mass Collectives Affect Political Attitudes*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Norkus, Z. 2008. *Kokia demokratija, koks kapitalizmas? Pokomunistinė transformacija Lietuvos lyginamosios istorinės sociologijos požiūriu*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Norris, P. 2002. *Democratic Phoenix: Reinventing Political Activism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Paczynska, A. 2005. "Inequality, Political Participation, and Democratic Deepening in Poland." *East European Politics and Societies* 19: 573–613.
- Parry, G., Moyser G., Day, N. 1992. *Political Participation and Democracy in Britain*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ramonaitė, A. 2007. Posovietinės Lietuvos politikos anatomija. Vilnius: Versus Aureus.
- _____. 2005. „Gerovė ir parama demokratijai Lietuvoje“. *Politologija* 2 (38): 69–90.
- Rose, R., Mishler, W., Haerpfer, Ch. 1997. "Social Capital in Civic and Stressful Societies." *Studies in Comparative International Development* 32 (3): 85–111.
- Rosenstone, S. J., Hansen, J. M. 1993. *Mobilization, Participation, and Democracy in America*. New York, NY.: MacMillan.
- Simon, J. 1998. "Popular Conceptions of Democracy in Postcommunist Europe." In *The Postcommunist Citizen*, eds. S. H. Barnes, J. Simon, 79–116. Erasmus Foundation, IPS of the Hungarian Academy of Science: Budapest.
- Staniszki J. 1999. *Post-Communism: the Emerging Enigma*. Warsaw: Institute of Political Studies, Polish Academy of Sciences.
- Sztompka, P. 1999. *Trust. A Sociological Theory*. Cambridge University Press.
- Tyler, T. R. 1980. "Impact of Directly and Indirectly Experienced Events: The Origin of Crime-Related Judgments and Behaviors." *Journal of Personality and Social Psychology* 39: 13–28.
- Uslaner, E. M., Brown, M. 2005. "Inequality, Trust and Civic Engagement." *American Politics Research* 33 (6): 868–894.
- Valionis, A. 2001. „Socialinės ir politinės vertybės“. In *Europa ir mes*, eds. A. Matulionis, St. Juknevičius, A. Mitrikas. Vilnius: Gervelė.
- Verba, S., Scholzman, K. L., Brady, H. E. 1995. *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge, MA.: Harvard University Press.
- Žiliukaitė, R. 2006. „Protesto politika: kraštutinė priemonė ar įprasta praktika?“. In *Neatrasta galia. Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis*, eds. R. Žiliukaitė, A. Ramonaitė, L. Nevinskaitė, V. Beresnevičiūtė, I. Vinogradnaitė, 113–138. Vilnius: Pilietinės visuomenės institutas, Versus Aureus.
- _____. 2006a. „Parama politinei bendrijai: apie piliečių ir valstybės santykį“. In *Neatrasta galia. Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis*, eds. R. Žiliukaitė, A. Ramonaitė, L. Nevinskaitė, V. Beresnevičiūtė, I. Vinogradnaitė, 200–221. Vilnius: Pilietinės visuomenės institutas, Versus Aureus.

Sociotropic Perceptions or Personal Experiences? Political Trust in Lithuania

Summary

Support of democracy and acceptance of democratic rules is an essential condition for the effective functioning of democracy. Democratic governments slowly create an affective reservoir of diffuse support for democracy that helps their survival during the period of a short-term economic hardship. This article investigates sources of political trust in Lithuania. The method of the study is an analysis of the data of a survey sample conducted in 2010. In the first section of the article, the concept of political trust is defined and modes of support of democracy are introduced. In the second, the sources of political trust are analyzed. In the third section, the impact of the Soviet legacy and post-Communist transformation are examined. In the fourth, the results of the analysis of the survey data are presented and discussed. The paper concludes that such factors as evaluations of the country's current economy and its economy in the future, pride in the Lithuanian citizenship, evaluations of procedural justice in local government and satisfaction with life influence political trust. Attitudes towards social benefits and dissatisfaction with life are related to the attitudes towards welfare during the Soviet regime. The collective sociotropic perceptions of how the nation as a whole fares economically affect political trust directly and egocentric concerns indirectly.